

8. Колесніченко Л.О. Застосування флеш-фільмів на уроках історії. *Таверійський вісник освіти*. 2016. № 1. С. 166-171.

9. Ілійчук Л.В. Використання сервісу Zoom для організації дистанційного навчання здобувачів вищої освіти. Сучасний рух науки: тези доп. X міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 2-3 квітня 2020 р. Дніпро, 2020. Т.1. С. 486-489.

10. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії: навч.-метод. посіб. Х.: Основа: Тріада+, 2007. 191 с.

11. Google Arts & Culture. URL: <https://artsandculture.google.com/?hl=ru>. Дата доступу: 22.02.2021 р.

12. Павлик Н.П. Неформальна освіта у системі освіти України. *Освітологічний дискурс*. 2016. № 2. С. 27-37.

13. Kahoot! URL: <https://kahoot.com>. Дата доступу: 22.02.2021 р.

УДК: 378.016: [94+34]

Бойков О.Ю.,

кандидат історичних наук, доцент,
Херсонський державний університет, м. Херсон

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ ПОНЯТЬ «ДЕРЖАВА» І «НАРОД» ПРИ ВИКЛАДАННІ ІСТОРИКО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

***Анотація.** У процесі вивчення історико-правових дисциплін поняття «народ» і «державна» залишаються досить важливими компонентами для розуміння сутності демократії та громадянського суспільства. Розкриття історичних та суспільно-політичних ознак цих понять при передбачає визначення ролі різноманітних соціальних образів, з яких вони власне складаються і які вони самі формують у процесі еволюції і взаємодії їх як окремих категорій. Це дозволить зрозуміти головні проблеми та перспективи сучасного етапу націєтворення в Україні.*

***Ключові слова:** «демократія», «народ», «державна».*

Для сучасного українського суспільства, поділеного не лише етнічними, але й ідеологічними стереотипами – наслідками «холодної війни» доволі гострими залишаються проблеми культурної та цивілізаційної ідентифікації. Виклики, що постають перед суспільством, вимагають розуміння та сприйняття головних політичних, правових категорій, які й формують громадянську свідомість насамперед молодого покоління та реальність її буття. Тому такі важливі історико-правові та політичні поняття як «демократія», «державна», «народ» у їх взаємозалежності, взаємодії мають не лише ретельно вивчатися вже з шкільної лави для усвідомлення цінностей громадянського суспільства.

Упродовж ХХ – початку ХХІ ст. наукові спільноти Заходу досить жваво обговорюють проблему розвитку демократії не лише в якості моделі політичної системи суспільства, але й як явища, що має відображати всі переваги та недоліки західної цивілізації. Дослідники намагаються пояснити перспективи існування цієї, можливо найбільш життєвої системи, як своєрідної візитівки постіндустріального суспільства в умовах його співіснування із сучасними псевдо- або квазідемократичними системами [2,3,4,5]. З іншого боку, піднімаються проблеми, які неминуче виникають при переведенні демократичних прагнень у суто політичну площину. Зокрема, це стосується модифікації окремих понять, які визначають форми та характер людської організації. Тому визначення демократії в якості основи і форми практичного втілення суспільно-політичних ідеалів передбачає, перш за все, ґрунтовне дослідження досить неоднозначного поняття «народ – держава», особливо у контексті модерного вираження змісту традицій і цінностей західної «полісної» культури та їх рецепції на українських теренах, зокрема тих, що трансформувалися з урахуванням результатів масштабної ідеологічної боротьби в ХХ столітті і актуалізуються зараз.

Для сьогодення України різні політичні, соціокультурні та ідейні платформи, на яких формується усвідомлення етносу себе як нації, а також розуміння громадянами місця і ролі держави у націєтворчих процесах, можуть мати різну ступінь ефективності. Є очевидним, що регулярні політичні і соціально-економічні кризи, внутрішні та зовнішньополітичні конфлікти, що характеризують життєву реальність України вже впродовж кількох десятків років, значно знизили самооцінку самого народу як носія суверенітету з одного боку, і авторитет держави – з іншого. Протистояння зовнішній політичній, культурній та військовій агресії в останні роки, попри очевидні негативні фактори, сприяло піднесенню національної свідомості, стимулювало процес національного єднання, підходу до розуміння себе як нації політичної. Однак при цьому поки не спостерігається підвищення авторитету держави, зокрема її як втілення ідеалів громадянського суспільства, подібного давньоримському «*Res publica*»¹. Для такого розуміння, а також його практичного втілення, необхідні сприятливі умови щодо піднесення рівня громадянської і політичної активності та її соціально-економічних гарантій, які, в свою чергу, стабільно забезпечуються всіма учасниками націєтворчого процесу загалом та державотворчого процесу зокрема.

В Україні подібна ситуація визначається ще й тим, що свідомість українського населення, як у цілому і населення країн східноєвропейського пострадянського простору, все ще зберігає деякі стійкі, і водночас полярні один одному, стереотипи про роль держави у суспільстві і взагалі, такого співвідношення як «держава – народ».

¹ Як зауважує А.М.Токарев, російський переклад текстів Цицерона визначає «*Res publica*» як державу. Однак більшість дослідників вважають, що її слід тлумачити як «всенародну справу», суспільний здобуток [7,с.101-102]

З одного боку, спостерігається доволі парадоксальне уявлення самого населення, про подібне співвідношення, успадковане з імперських, а згодом, радянських часів. Особливо, це стосується радянської доби, коли переважаюча більшість людей, попри насаджування владою моделі «держава для народу», значною мірою намагалася абстрагуватися від самої держави та зайвої політичної активності. В умовах певної стабілізації життєвого рівня поширеним стає формальний політичний та соціальний конформізм, а у повсякденній реальності – намагання покращити умови життя або (та) власного господарства за рахунок не завжди легальних операцій. Якщо для Східної України така поведінкова модель була прийнятим і асимільованим елементом громадянської позиції, то для переважаючої частини населення західноукраїнських земель подібне ставлення свідчило про асоціювання образу радянської держави саме з окупаційним режимом, що також важко назвати гарним підґрунтям для формування позитивного іміджу держави і політичної влади.

Проте, у пострадянський період, перш за все, для старшого покоління спостерігається досить поширене сьогодні ностальгування за добою «застою», підживлення міфу, де держава розглядається як священний гарант і захисник соціальних благ. У той самий час, для державної та партійної еліти радянської доби, у тому числі й національно орієнтованої української, держава виступала, перш за все, як традиційне інституціональне середовище, що в якості ідеологічна системи захищало інтереси еліти.

Поняття «народ» і «держава» у розумінні їх як політичних та соціокультурних концептів та у їх органічному поєднанні настільки стали звичними для сучасного мовлення пересічного населення, що часто втрачають необхідну актуальність та авторитетність. Це було очевидним недоліком для античного полісу і є проблемою для сучасного постіндустріального суспільства, коли рівень інформації, перш за все, політичної, яку отримує населення загалом і кожна людина окремо, вже не дає можливості об'єктивно аналізувати та оцінювати її, а відповідно втрачається і цінність багатьох ключових визначень, дискредитованих популістськими теоріями. Тому, як для західних демократичних спільнот, так і для українського суспільства, доволі важливою залишається проблема обґрунтування співвідношення ролі народу з роллю держави. В умовах чергової спроби демократизації суспільство, попри його часту політичну аморфність, воліє знати, ким має виступати – чи то як суб'єкт, чи, навпаки, як об'єкт політичного впливу.

Якщо для більш ранніх історичних етапів держава виступала як головний фактор об'єднання, почасти силовими засобами, то зараз держава має визнавати себе своєрідною зовнішньою структурованою, правовою оболонкою народу та громадянського суспільства, зміцненого загальнонаціональною ідеєю. Проте, цей процес може відбуватися досить повільно і з періодичними ухиленнями до посилення авторитарної ролі

держави, що цілком підтверджує переконання античних мислителів стосовно демократії у чистому вигляді [6, с. 261; 1, с.108].

Політичний концепт «народ» у такій схемі виступає як дуже абстрактне явище, а спроби його визначення передбачають ризики, оскільки досить важко іноді пояснити з правової чи політичної точки зору, що ж власне розуміється під народом. При врахуванні всіх визначень цього терміну, слід зауважити, перш за все на тому, що як поняття, воно наповнене диференційованими образами, і що зумовлює неоднозначне ставлення до подібних соціальних образів та самого народу з боку політичної еліти, яка може мати те саме соціальне походження. За приклад можна взяти радянське бачення селянства як традиційного образу трудового народу. У свідомості партійної еліти позитивний образ селянина-трударя, особливо в Україні, вступав у конфлікт із образом селянина-бунтівника 20-30-х рр. XX ст., так само, як колись селянство XIX – початку XX ст. для російської царської влади. Або, наприклад, позитивний та героїчний образ робітника-пролетаря під червоним прапором в 1917 році ніяк не співставлявся з таким самим образом робітника під червоним прапором в Новочеркаську в 1962 році. Подібна колізія у сприйнятті однієї й тієї ж соціальної верстви була зумовлена соціально-економічними трансформаціями, коли результати кількох спроб держави перетворити селянина або робітника підприємства з його традиційною свідомістю на ефективного, соціально відкритого, але ідеологічно «правильного» виробника виявилися доволі суперечливими. Тому, мабуть, можна вважати, що селянська реформа 1861 рр. XIX ст. завершилися фактично через сімдесят років розгромом селянства як самодостатньої, хоч і консервативної соціальної верстви. Натомість з'являється колгоспник, який втрачав зв'язок з патріархальною селянською культурою і власними релігійними усвідомленнями, або ж працівник промислового підприємства чи то різних сфер послуг, який має невеличкий город біля будинку у робочому кварталі міста, лише таким чином зберігаючи певні риси селянина.

Отже, тривалість успіху політичних режимів залежить від багатьох факторів, які, незважаючи на різну природу, особливості впливу та наслідки, мають спільне призначення – створення тісної і взаємокорисної зв'язки населення та влади. Відповідно до форми та якості політичного режиму така зв'язка є або паритетною, або владі, вкрай зацікавленій у лояльності більшості населення, вдається встановити майже абсолютний контроль над суспільством, штучно форматувати його цінності та потреби і, тим самим, вибудовувати потрібну суспільно-політичну модель. Об'єктивним елементом такої моделі виступає доволі складна система конкретизованих позитивних суспільних образів, ідеалів, які з одного боку, асоціюються з державою, а з іншого – повинні відображати природні, або штучно сформовані ідеї, які мотивують суспільство до певної діяльності. Дана система може створювати позитивні передумови для консолідації суспільства, але водночас здатна

нести загрозу іншим суспільствам, що ми бачимо на прикладі тих самих тоталітарних політичних режимів середини та другої половини ХХ ст.

Тож розкриваючи історичні, суспільно-політичні та соціокультурні ознаки понять «народ» і «держава» при викладанні історико-правових дисциплін, на наш погляд, слід наголошувати також на ролі соціальних образів, з яких вони власне складаються і які вони самі формують, насаджують або рецепіюють у процесі еволюції і взаємодії як окремих категорій, або ж як єдиної історичної, економічної, політико-правової категорії. Тому їх вивчення дозволить зрозуміти головні проблеми та перспективи сучасного етапу націєтворення в Україні та побудови громадянського суспільства, позбавленого рис та образів псевдодемократичності.

Джерела та література

1. Арістотель. Політика. Київ.: Основи, 2005. 239 с.
2. Гелд Девід. Демократія і глобальний порядок. *Демократія : Антологія /* упоряд. О.Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С.985- 1024
3. Гутман Емі. Ідентичність за демократії. *Демократія: Антологія /* упоряд. О.Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С.545-560
4. Даймонд Ларі. Консолідація демократії і політична культура. *Демократія: Антологія /* упоряд. О.Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С.882-942
5. Даль Роберт. Демократичні трансформації *Демократія: Антологія /* упоряд. О.Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С.563-582
6. Платон. Держава. Київ: Основи, 2000. 355 с.
7. Токарев А.Н. Res publica в идеологии "оптиматов" *LAUREA. К 80-летию профессора Владимира Ивановича Кадеева.* Харьков: Константа, 2007. С.101-110.

УДК: 37.013.8:001.891 – 047.22

Волосевич І.І.,
вчитель історії

Навчально-виховного комплексу
«Школа гуманітарної праці» Херсонської обласної ради, м. Херсон

РОЛЬ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ФОРМУВАННІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС НАПИСАННЯ РОБОТИ МАН

Анотація. Тези присвячені питанню ролі музейної педагогіки у формуванні дослідницької компетентності учнів під час написання роботи МАН

Ключові слова: освіта, музей, школа, компетентність, МАН.